

การพัฒนาไม้ดอกของไทยสู่การแข่งขันในตลาดอาเซียน

Development of Thai Flowers toward ASEAN Market Competition

โสรยา ร่วมรังษี*

การพัฒนาศักยภาพการผลิตไม้ดอกของไทยที่ผ่านมา ขอยกตัวอย่างพืชกลุ่มปทุมมาและกระเจียว ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีที่สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาไม้ดอกพื้นเมืองของไทยจนกระทั่งประสบความสำเร็จได้รับความนิยมในตลาดโลกอย่างต่อเนื่องมานานกว่า 10 ปี จุดแข็งที่ทำให้การพัฒนาพืชกลุ่มนี้ประสบความสำเร็จคือการมีแหล่งพันธุ์กรรมที่มีความหลากหลายเป็นไม้ดอกเมืองร้อนที่ปลูกเลี้ยงง่าย มีการปรับปรุงพันธุ์อย่างต่อเนื่อง โอกาสที่ตามมาคือความต้องการของตลาดต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามการผลิตปทุมมาเพื่อจำหน่ายหัวพันธุ์ไปต่างประเทศมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการสร้างสรรคพันธุ์ใหม่สู่ตลาดโลก แม้ว่าจะมีหลายหน่วยงานพัฒนาพันธุ์ปทุมมาออกมามากมาย แต่ยังไม่มีความก้าวหน้าเท่าที่ควร ปทุมมาพันธุ์เชียงใหม่พิกัดได้อย่างสมบูรณ์แบบเนื่องจากปทุมมาพันธุ์เชียงใหม่พิกัดเป็นพันธุ์ที่มีก้านดอกยาว ช่อดอกสวยงาม อายุการปักแจกันนาน จึงนับได้ว่าปทุมมาพันธุ์เชียงใหม่พิกัดเป็นพืชอ้างอิง (reference plant) ใช้เปรียบเทียบเมื่อต้องการปรับปรุงพันธุ์ให้ได้ลูกผสมเพื่อใช้ทำเป็นไม้ตัดดอก นอกจากเรื่องความสวยงาม และความทนทานแล้ว ระยะเวลาการออกดอก ก็เป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวข้องกับความต้องการของตลาด ในทวีปยุโรปมีความต้องการไม้ดอกมากในช่วงเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลวันแม่ และช่วงที่มีการจัดงานแต่งงานค่อนข้างมาก ในช่วงเวลาดังกล่าวตลาดมีความต้องการไม้ตัดดอกสีขาวเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหากสามารถ

ปรับปรุงพันธุ์ปทุมมาให้มีสีขาวบริสุทธิ์ และออกดอกได้เร็วกว่าปทุมมาพันธุ์เชียงใหม่พิกัด ก็จะตรงตามความต้องการทั้งเรื่องของสีดอกและระยะเวลาในการใช้ดอกไม้ ส่วนพืชกลุ่มกระเจียวนั้น เดิมไม่ค่อยได้รับความนิยม เนื่องจากช่อดอกมีน้ำหนักมาก ก้านช่อดอกอายุการปักแจกันไม่นาน จึงไม่เหมาะสำหรับทำเป็นไม้ตัดดอก แต่ในภายหลังพืชกลุ่มกระเจียวได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะตลาดในประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากมีช่อดอกสวยงาม ใบมีสีเขียวเข้ม ทรงต้นมีขนาดใหญ่ รูปทรงสวย ใช้ประโยชน์ในการตกแต่งสวนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการปรับปรุงพันธุ์พืชกลุ่มกระเจียว ควรเน้นเรื่องสีของดอกซึ่งควรเลือกสีเข้ม และสดใส เนื่องจากตลาดทางสหรัฐอเมริกาชอบดอกไม้สีเข้มสดใส ควรเลือกต้นที่มีจำนวนดอกต่อกอประมาณ 3 ดอกขึ้นไป ทนทานต่อโรคและแมลง การปรับปรุงพันธุ์ให้ได้พันธุ์ใหม่เป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาศักยภาพไม้ดอก เนื่องจากตลาดไม้ดอกมักต้องการพันธุ์ที่มีความแปลกใหม่อยู่เสมอ แต่การปรับปรุงพันธุ์เป็นงานที่ต้องใช้ต้นทุนสูง และระยะเวลายาวนานกว่าจะได้พันธุ์พืชใหม่ตามความต้องการของตลาด ดังนั้นงานปรับปรุงพันธุ์จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงพันธุ์อย่างชัดเจน และควรมีการจัดทะเบียนเพื่อคุ้มครองพันธุ์ไว้ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ พันธุ์ที่จะนำไปจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองพันธุ์ในต่างประเทศควรเป็นพันธุ์ที่มีความต้องการของตลาดสูง จึงจะคุ้มค่างับค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ใช้สำหรับการ

* ภาควิชาพืชศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่เนื่องมาจากพระราชดำริ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดำเนินการจดทะเบียนซึ่งต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง นอกจากการปรับปรุงพันธุ์พืชแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องมีการดำเนินงานควบคู่กันไปคือ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต และการศึกษาทางสรีรวิทยาของพืชนั้นๆ เพื่อให้มีข้อมูลพื้นฐานเตรียมไว้สำหรับงานด้านควบคุมการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตให้ออกดอกนอกฤดู หรือตามระยะเวลาที่ตลาดต้องการ

ในช่วงระยะเวลา 20-30 ปีที่ผ่านมา ความต้องการไม้ดอกในตลาดโลกมีเพิ่มขึ้น เนื่องจากรูปแบบการใช้ดอกไม้ของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่มักซื้อดอกไม้เฉพาะในโอกาสสำคัญ เช่น วันวาเลนไทน์ หรือวันแม่ เป็นต้น ปัจจุบันชนชั้นกลางมีการซื้อดอกไม้เพื่อตกแต่งบ้านและสำนักงานเพิ่มมากขึ้น ดอกไม้แปลกหรือหายาก เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาที่มีภูมิอากาศเหมาะสมต่อการผลิตดอกไม้ และ/หรือ มีแหล่งพันธุกรรมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมีโอกาสที่จะหาพันธุ์พืชใหม่ๆ เข้าสู่ตลาดได้มากขึ้น ประเทศในแถบแอฟริกาใต้ เช่น เคนยา ปัจจุบันเป็นประเทศที่ส่งออกไม้ดอกเป็นอันดับที่ 4 ของโลก ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อได้เปรียบเรื่องสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการผลิตไม้ดอกหลายชนิด มีต้นทุนการผลิตที่ถูกกว่า ไม่ว่าจะเป็นค่าที่ดิน วัสดุเกษตร แรงงาน เป็นต้น นอกจากนี้การพัฒนาเทคโนโลยีด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและด้านโลจิสติกส์ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้มีการส่งออกไม้ดอกจากประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มมากขึ้นด้วย ในปี พ.ศ. 2547 ประเทศที่ส่งออกดอกไม้เข้าสู่ตลาดยุโรป เป็นอันดับหนึ่งได้แก่ ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีมูลค่าการส่งออกประมาณ 5,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีส่วนแบ่งตลาดสูงถึง 56% ประเทศไทยถูกจัดเป็นผู้ส่งออกดอกไม้เป็นอันดับที่ 9 ด้วยมูลค่าการส่งออกประมาณ 64 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นส่วนแบ่งตลาดประมาณ 1% ของมูลค่ารวมในตลาดยุโรป มีมูลค่าการเติบโตประมาณ 10% (ในปี 2546-2547) เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียนแล้ว ประเทศมาเลเซียถูกจัดไว้ในอันดับที่ 15 มีมูลค่าการส่งออก

ประมาณ 32 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ที่น่าสนใจคือ มีมูลค่าการเติบโตในช่วงปีเดียวกันสูงถึง 35% (Southern African Development Community (SADC). no date)

ภาพรวมมูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้าเกษตรของไทยไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนซึ่งประกอบด้วย 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย กัมพูชา เมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย มีแนวโน้มสูงขึ้น ประเทศที่ไทยส่งสินค้าออกไปจำหน่ายมากที่สุดคือ สิงคโปร์ รองลงมาคือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนาม ส่วนการนำเข้าจากประเทศในกลุ่มอาเซียนพบว่าไทยนำเข้าสินค้าจากประเทศมาเลเซียมากที่สุด รองลงมาคือ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และ เมียนมาร์ (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2556)

ปัจจุบันไทยยังคงเป็นผู้นำด้านการค้าไม้ดอกในกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) มีพื้นที่การผลิตไม้ดอกไม้ประดับประมาณ 70,000 ไร่ จัดเป็นอันดับที่ 6 ของโลก รองจากประเทศอินเดีย จีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และเม็กซิโก (Flora Culture, 2008) ไม้ดอกสำคัญที่มีการผลิตและส่งออกเป็นอันดับหนึ่งได้แก่ กล้วยไม้ มีมูลค่าการส่งออกประมาณ 2,300 ล้านบาท และ ไม้ดอกอื่นอีกประมาณ 460 ล้านบาท นอกจากกล้วยไม้แล้วไม้ดอกสำคัญที่มีศักยภาพและมูลค่าทางเศรษฐกิจรองลงมา ได้แก่ พืชกลุ่มปทุมมาและกระเจียว ซึ่งมีการส่งหัวพันธุ์ไปจำหน่ายยังตลาดยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น มีมูลค่าการส่งออกในปี พ.ศ. 2547 ประมาณ 24,871,170 บาท (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548) ซึ่งคาดว่าในปัจจุบันมูลค่าการส่งออกน่าจะมากกว่านี้

สินค้ากลุ่มไม้ดอกไม้ประดับได้รับการปกป้องและจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มสินค้าที่มีความอ่อนไหว (Sensitive List) จากข้อตกลงในการเปิดเขตการค้าเสรีของประเทศ โดยสินค้าในกลุ่มนี้จะต้องปรับลดอัตราภาษีนำเข้าจากเดิมร้อยละ 60 ไปอยู่ที่ร้อยละ 5 ในปี 2558 ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อในวงกว้างจากการเปิดเสรีทางการค้าในกรอบอาเซียน-จีน เนื่องจากประเทศจีน

เป็นประเทศที่มีศักยภาพในการผลิตไม้ดอก มีพื้นที่ผลิตไม้ดอกมากเป็นอันดับที่สองของโลก (Wernett, 2012) ในบรรดากลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน ประเทศมาเลเซีย นับเป็นประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดไม้ดอกโลกเป็นอย่างสูง มีภาครัฐให้การสนับสนุนอย่างเข้มแข็ง มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 7 (1996-2000) และนโยบายชาติด้านการเกษตร (1992-2010) ประกาศให้อุตสาหกรรม

ไม้ดอกเป็นพืชสำคัญที่มีศักยภาพในการเพิ่มรายได้ให้กับประชากร ปี 1995 รายได้จากอุตสาหกรรมไม้ดอกในประเทศ มีประมาณ 370 ล้านริงกิต (40% มาจากกล้วยไม้) และพื้นที่ผลิตไม้ตัดดอกมีประมาณ 1,218 เฮกเตอร์ พื้นที่ใหญ่ที่สุดคือ ที่คาร์เมอร์ไฮแลนด์ (638 เฮกเตอร์) พืชที่ผลิตส่วนใหญ่ คือ เบญจมาศ นอกจากนี้ยังมีพืชอื่นอีกเล็กน้อย เช่น แกลดิโอลัส ลิลลี่ เป็นต้น (FAO, 1998) (Figure 1)

Figure 1 Chrysanthemum and gladiolus production at Cameron highland

ประเทศเวียดนามเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ไม่าจมองข้ามในเรื่องของศักยภาพในการผลิตไม้ดอก เนื่องจากทางตอนเหนือของประเทศมีพื้นที่ซึ่งมีอากาศเย็นเหมาะสำหรับการปลูกไม้ดอกหลายชนิด สิ่งสำคัญที่เป็นจุดแข็งของเวียดนามคือ ประชากรส่วนใหญ่มีความขยันขันแข็ง และมีความอดทนสูง พื้นที่การปลูกไม้ดอกของเวียดนามมีประมาณ 1,585 เฮกเตอร์ (0.02% ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด) อยู่ที่เมือง Haiphong, Hanoi, Ho Chi Ming และ Dalat พืชที่ผลิตได้แก่ กุหลาบ (40%) เบญจมาศ (25%) แกลดิโอลัส (15%) กล้วยไม้ (10%) และไม้ดอกอื่นอีกประมาณ 10% เช่น คาร์เนชั่น ดาเลีย ลิลลี่ เยอร์บีร่า ซ่อนกลีน และ บัว เป็นต้น พื้นที่การผลิตไม้ตัดดอกมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการริเริ่มทำงานวิจัยทางด้านไม้ดอกทั้งในเรื่องของการปรับปรุงพันธุ์ การพัฒนาคุณภาพการผลิต ซึ่งดำเนินการโดย Institute of Agricultural Genetics (AGI) ตั้งแต่ปี 1994 (Nguyen, 1998)

สำหรับประเทศฟิลิปปินส์ ประชากรมีการใช้ไม้ดอกไม้ประดับค่อนข้างมาก ในเทศกาลต่างๆ เช่น วันวาเลนไทน์ งานสำคัญทางศาสนา งานฉลองการสำเร็จการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ฟิลิปปินส์ยังส่งออกไม้ตัดดอกไปจำหน่ายยังประเทศต่างๆ เช่น แกลดิโอลัส ส่งไปจำหน่ายที่เกาหลี หน้าวัวส่งไปจำหน่ายที่บรูไน และ ญีปุ่น ดอกลิลลี่ส่งไปจำหน่ายที่ประเทศญี่ปุ่น ดอกกุหลาบส่งไปจำหน่ายที่ยองกงและญีปุ่น ดอกกล้วยไม้ส่งไปจำหน่ายที่อิตาลีและญีปุ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ไม้ดอกในงานประเพณีและเทศกาลต่างๆ ทำให้ต้องมีการนำเข้าไม้ตัดดอกจากหลายประเทศด้วยเช่นกัน (Rosario, 1998)

สำหรับประเทศอาเซียนอื่นๆ ได้แก่ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และ อินโดนีเซีย การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมไม้ดอกยังไม่เด่นชัด จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการผลิตไม้ดอกของไทยยังคงมีศักยภาพสูงกว่าประเทศอื่นๆ ในกลุ่มสมาชิกอาเซียน แต่การพัฒนา

ก็จำเป็นต้องทำอย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพนี้ให้เพิ่มมากขึ้นคือการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งในเรื่องของการจัดหาหน่วยงานดูแลเรื่องการคุ้มครองพันธุ์พืชในต่างประเทศ การพัฒนาเรื่องระบบขนส่งและโลจิสติกส์ การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจการปลูกไม้ดอกตลอดจนการสนับสนุนงานวิจัยทางด้านไม้ดอกให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2548. ปทุมมา. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. 2556. สัดส่วนการนำเข้าและส่งออกสินค้า. แหล่งข้อมูล: <http://www.tpsa.moc.go.th/web/tpsa-preview-h.php>. ค้นเมื่อ 18 กันยายน 2556.
- FAO, 1998. Cut flower production in Asia. Available: www.fao.org/docrep/005. Accessed Sep 18, 2013.
- Flora Culture. 2008. Available: <http://www.floracultureinternational.com>. Accessed May, 2008.
- Nguyen, L.X. 1998. Cut flower production in Vietnam. Available: www.fao.org/docrep/005. Accessed Sep 18, 2013.
- Rosario, T.L. 1998. Cut flower production in the Philippines. Available: www.fao.org/docrep/005. Accessed Sep 18, 2013.
- Southern African Development Community (SADC). Trade information brief: Cut flowers and foliage. Available: <http://www.sadctrade.org/tib/cutflowers>. Accessed Sep 19, 2013.
- Warnett, H. 2012. Asian Flower Industry: Opportunity for seed sector development. Asian Seed Congress, Kaohsiung, Taiwan. November 12, 2012.